

คลื่นมาทุกอย่าง..ก็เปลี่ยนไป

“มอแกน” วิถีชีวิตที่เร่ร่อน

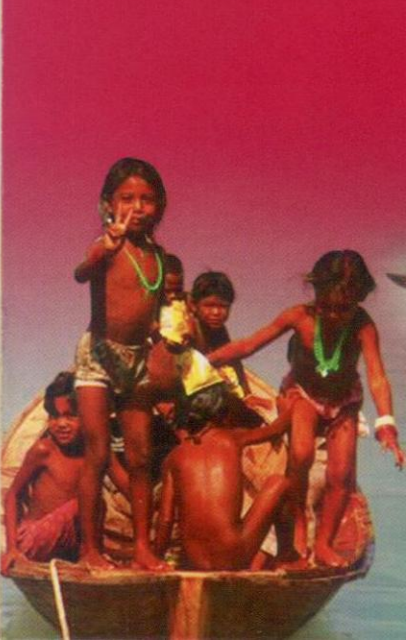
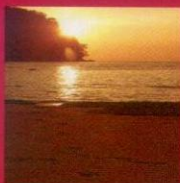
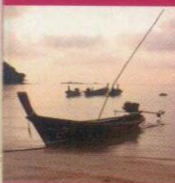
Tsunami : “ละมูน” ของมอแกน

“ชาวเล” ในไทย

มอแกน

MOKEN

ยิบซีทะเลแห่งอันดามัน

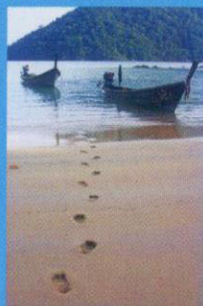
“ชาวเล” ในไทย

“ชาวเล” เป็นคำที่ใช้เรียกขานกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรนีเซียน ซึ่งอาศัยอยู่ตามชายฝั่ง หรือเดินทางเร่ร่อนตามเกาะแก่งของทะเลอันดามัน ทางตอนใต้ของประเทศไทย ประกอบด้วยคน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มมอแกน กลุ่มมอกลั่น และกลุ่มอุรักลาไวย์

กลุ่มมอแกน (Moken) หรือสิงทะเล มีประชากรในประเทศไทยประมาณ 400 คน และในประเทศพม่าอีกประมาณ 2,000-3,000 คน ส่วนใหญ่ยังมีลักษณะการดำเนินชีวิตแบบเร่ร่อน เดินทางทางทะเลบ่อยครั้ง มีพิธีประจำปี คือ งานฉลองเสาวิญญาณบรรพบุรุษ จัดขึ้นปีละครั้ง ในช่วงนี้มอแกนจากเกาะต่างๆ จะชุมนุมกันเพื่อร่วมงานฉลองโดยงัดออกทะเล 3 วัน 3 คืน ในช่วง 20 - 30 ปีที่ผ่านมา ได้มีมอแกนหลายครอบครัวที่ตั้งหมู่บ้านถาวรที่หมู่เกาะสุรินทร์ และมีการดำรงชีวิตแบบยังชีพโดยการเก็บหาอาหารจากธรรมชาติ ไม่ได้ทำเลย ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพในหมู่เกาะสุรินทร์

กลุ่มมอกลั่น (Mokslen) หรือสิงบก มีประชากรในประเทศไทยประมาณ 2,500 คน กระจายตัวอยู่ตามหมู่บ้านในจังหวัดพังงา และภูเก็ต กลุ่มมอกลั่นมีภาษาที่คล้ายคลึงกับกลุ่มมอแกน จึงสามารถสื่อสารกันได้ มอกลั่นตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างถาวรมานานกว่าร้อยปีทำให้มีการผสมผสานภาษาและวัฒนธรรมของไทยค่อนข้างมาก บางครั้ง จึง

เรียกว่า “ไทยใหม่” มีสถานะเป็นพลเมืองไทย เด็กๆ มอกลั่น เข้าศึกษาในโรงเรียนท้องถิ่น หลายคนนับถือศาสนาพุทธ แต่ยังคงเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษ โดยทุกปีจะมีงานฉลองใหญ่ในอำเภอ บางลึก จังหวัดพังงา

กลุ่มอุรักลาไวย์ (Urak lawoi)

มีประชากรในประเทศไทยประมาณ 4,000 คน เป็นชาวเลกลุ่มที่ใหญ่ที่สุด อุรักลาไวย์ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ บริเวณชายฝั่งหรือบนเกาะ ในจังหวัดภูเก็ต กระบี่ และสตูล ถึงแม้ว่าจะมีการผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมไทยและกลายเป็น “ไทยใหม่” แต่อุรักลาไวย์ในหลายหมู่บ้านยังคงมีพิธีลอยเรือปีละ 2 ครั้ง

ชาวเลทั้ง 3 กลุ่มมีความแตกต่างกันหลายด้าน อาทิเช่น ภาษา แม้จะอยู่ในตระกูลออสโตรนีเซียนเช่นเดียวกัน แต่กลุ่มอุรักลาไวย์มีภาษาที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นมาก ในขณะที่ภาษาของมอแกนและมอกลั่นมีส่วนคล้ายคลึงกันสามารถสื่อสารข้ามกลุ่มได้ แต่ทั้งสามกลุ่มไม่มีภาษาเขียน

นอกจากนี้พิธีกรรมสำคัญของทั้ง 3 กลุ่ม ก็มีความแตกต่างกัน มอแกนเน้นที่การฉลองวิญญาณบรรพบุรุษมีสัญลักษณ์ เป็นเสา และสลักเรียกว่า “เสาหล่อโปง” มอกลั่นเน้นการฉลองวิญญาณบรรพบุรุษ โดยมีสัญลักษณ์เป็นศาลขนาดเล็กย้อมที่ทางใต้เรียกว่า “เหลาทวด” ส่วนกลุ่มอุรักลาไวย์เน้นการลอยเรือ “ปลาจึก” เพื่อกำจัดเคราะห์ภัยออกไปจากชุมชน

จากตระกูลภาษาออสโตรนีเซียนที่มอแกนใช้ และเรื่องราวเกี่ยวกับชนเผ่านี้เดินทางทะเลในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คาดกันว่ามอแกนคงจะสืบเชื้อสายมาจากพวกโปรโตมาเลย์ (Proto Malay) ซึ่งเป็นคนพวกแรกๆ ที่อพยพลงมาอยู่แถบคาบสมุทรมลายู ต่อมาคนกลุ่มนี้ทำให้ชีวิตทางทะเล เดินทางเร่ร่อนทำมาหากินตามหมู่เกาะและชายฝั่งครอบคลุมอาณาบริเวณตั้งแต่หมู่เกาะมะริดในประเทศพม่าลงไปถึงทางใต้และตะวันออกจนถึงหมู่เกาะในทะเลตูลู ประเทศฟิลิปปินส์ รวมถึงหมู่เกาะและชายฝั่งในมาเลเซียและอินโดนีเซีย ไปด้วย แต่ปัจจุบันการเดินทางจำกัดลงมาก ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ก็แยกย้ายกระจัดกระจายกัน และส่งผลต่อการพัฒนาการด้านสังคมวัฒนธรรม และภาษาที่ต่างกันจนแยกออกเป็นกลุ่มย่อยๆ หลายกลุ่ม

มอแกน (Moken)

หรือในภาษาอังกฤษที่เรา
รู้จักกันในนามของยิปซีทะเล

(sea gypsies หรือ sea nomads)

ที่ใช้ชีวิตและเดินทางอยู่ตามเกาะต่างๆ ในทะเล มีวิถีชีวิตแบบเร่ร่อน
ปัจจุบันชาวมอแกนส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร ไม่อพยพโยกย้าย
บ่อยครั้งเหมือนในอดีต แต่ก็ยังมีการเดินทางไปทำมาหากินทางทะเล
อยู่เสมอ เนื่องจากชาวมอแกนเป็นกลุ่มที่จับปลา ปู หอย และสัตว์ทะเล
อื่นๆ เป็นอาหาร ไม่เพาะปลูก หรือเลี้ยงสัตว์
บริโภค ไม่มีการสะสมอาหาร ดังนั้นการอพยพ
ในแต่ละครั้งจึงเป็นการเข้าถึงแหล่งอาหารที่
อุดมสมบูรณ์และหลากหลาย และนอกจาก
แหล่งอาหารแล้วการอพยพยังถูกกำหนดโดย
ลมมรสุมและลมประจำถิ่นที่มีอิทธิพลต่อ
กระแสน้ำ และคลื่น อาจจะได้จาก
ในช่วงฤดูมรสุมชาวมอแกนต้องอพยพโยกย้าย
เพื่อตั้งเพิงพัก และจอดเรือบริเวณหาด หรืออ่าวที่เป็นที่หลบคลื่นลมได้ดี
นอกจากนั้นชาวมอแกนมักจะย้ายที่พักเมื่อเกิดโรคระบาด เช่น อหิวา
ตกโรค หรือมีตาช เนื่องจากมอแกนมีความเชื่อว่าหากมีผู้บาดเจ็บ
ไม่สบายกันหลายคน แสดงว่าสถานที่นั้นไม่เหมาะสมที่จะเป็นที่พักพิง
อีกต่อไป เนื่องจากมีวิญญาณหรือเคราะห์ร้ายคอยรังควาน จึงต้องมี
การอพยพไปอยู่ที่ใหม่

มอแกนมีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับทะเลมาเป็นเวลาหลายร้อยปี
จึงมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเดินเรือ การว่ายน้ำ ดำน้ำ และการ
ทำมาหากินทางทะเล ในขณะเดียวกันมอแกนมี
ความรู้เกี่ยวกับป่าและพืชพรรณที่หลากหลาย
เพราะมอแกนเข้าป่าเพื่อตัดไม้ และใบไม้มาทำเรือ
ทำเสายาน หลังคาบ้าน และหลังคาเรือ ฝ้ายบ้าน
ไม้พื้น และใช้สมุนไพรบางชนิดเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บ

ศาสนา....

มอแกนนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และวิญญาณ
ต่างๆ ในธรรมชาติรวมทั้งวิญญาณบรรพบุรุษที่มี
“หล่อโบง” หรือเสาวิญาณบรรพบุรุษทั้งชาย
(แอบ๊าว) และหญิง (เอนูม) เป็นสัญลักษณ์

มอแกนมีพิธีฉลองที่สำคัญประจำปีคือพิธี “เหนียะเอนหล่อโบง” หรือ
การฉลองเสาวิญาณบรรพบุรุษ ซึ่งบางทีในพิธีนี้ก็มีการลอยเรือเสาะ
เคราะห์ คล้ายๆ กับ อูรักลาโว้ยที่ภูเก็ต ลันตา หรือลิเปะ ในขณะที่
อูรักลาโว้ยเรียกเรือเสาะเคราะห์ว่า “ปลาล้าง” ชาวมอแกนเรียกเรือนี้
ว่า “หล่าจั้ง” การลอยเรือมีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกัน คือ เพื่อนำเอา
เคราะห์ร้าย โรคภัยไข้เจ็บ ความทุกข์โศกต่างๆ ออกไปจากชุมชน

ส่วนพิธีฉลองเสาวิญาณบรรพบุรุษของมอแกนนั้น จัดขึ้นใน
วันข้างขึ้นเดือนห้าทางจันทรคติ มอแกนจะไม่ออกไปทำมาหากินเป็น
เวลา 3 วัน 3 คืน ในช่วงนั้น จะมีงานฉลอง ที่มีการดื่มกิน การเล่น
ดนตรีรำรำการเข้าทรงทำนายโชคชะตาของหมู่บ้าน และมีญาติพี่น้อง
จากเกาะต่างๆ มาพบปะสังสรรค์กัน

เจ็บไข้ไม่สบาย.....

มอแกนมีหมอพื้นบ้านที่รักษาโดยการ
เข้าทรง เพื่อเจรจากับวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ขอให้ปลดปล่อย
ความเจ็บป่วยออกไป มอแกนใช้สมุนไพรหลายอย่าง
ส่วนการทำคลอด มอแกนยังใช้หมอตำแย ซึ่งเป็น
ป้าๆ มอแกนที่มีความรู้และประสบการณ์ในการทำ
คลอดเป็นอย่างดี สมัยนั้นมอแกนหันมาใช้ยา
และการรักษาสสมัยใหม่มากขึ้น แต่ส่วนใหญ่ยังใช้
วิธีคลอดโดยหมอตำแยอยู่ และยังรักษาประเพณีการ
อยู่ไฟเพื่อให้คลอดลูกง่ายขึ้น

“เรือ” บ้านและพาหนะ

เรือหรือ “กำบัง” เป็นสิ่งที่จำเป็นในชีวิตของมอแกน เป็นทั้ง
พาหนะ เครื่องมือทำมาหากิน บ้านพักอาศัย และบ่อยครั้งเป็นที่เกิดและที่ตาย
ของมอแกน “กำบัง” มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือมี “ง่าม” หรือรอยหยัก
งั้นที่หัวเรือและท้ายเรือ ประโยชน์ใช้สอยของง่าม คือ เป็นที่ปีนและก้าวขึ้น
ลงเรือ โดยเฉพาะเวลาลงทะเลเพื่อดำน้ำ และยังใช้ประโยชน์ในการจับยึด
ลากเรือขึ้นลงหาด คำเรียกส่วนต่างๆ ของเรือมาจากคำเรียกอวัยวะ
ของคน เช่น หละแก (ท้อง) ตะปิน (แก้ม) ตูโก๊ะ
(คอ) บ่าย้อย (ไหล่) และตะบั้ง (ซี่โครง) ดังนั้น
สำหรับมอแกนแล้ว เรือเป็นเสมือน
มนุษย์คนหนึ่ง

คลื่นมาทุกอย่าง..ก็เปลี่ยนไป

ความช่วยเหลือหลากหลาย ที่ประดังเข้าสู่ 6 จังหวัดชายฝั่งทะเลอันดามัน แม้จะทำให้หลายชีวิต มีกำลังใจลุกขึ้น สู้ต่อไป แต่หลายชีวิตก็เปลี่ยนแปลง ไปมาก

“หลังคลื่นกินคนมา...แม่ม่าย มอแกนหกรอบครัว ก็ย้ายขึ้นไปอยู่ บนฝั่ง ไม่กลับมาอยู่ด้วยกันที่หมู่เกาะสุรินทร์” สาละมะ กล่าวทะเล หัวหน้าชาวมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์ใต้ จังหวัดพังงา บอก

เหตุผลที่แม่ม่ายตัดสินใจหอบลูกหลานไปใช้ชีวิตบนฝั่งก็เพราะคลื่นกินคน พัดเอาทุกอย่างบนเกาะไปจนหมด...จะกลับขึ้นไปอยู่บนเกาะก็ต้อนับหนึ่งใหม่

“ไม่กลับเกาะ ตัดสินใจอยู่บนฝั่ง ก็ยังรับจ้างทำงาน มีรายได้พอเลี้ยงปากท้อง”

หลายคนคงพอรู้กันมาบ้าง ก่อนคลื่นกินคนใหม่กระหน่ำ ชาวมอแกนบนเกาะสุรินทร์แยกกันอยู่เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ แต่จะด้วยเหตุผลอะไรก็ตาม สาละมะบอกว่า มาถึงวันนี้...มอแกน ทั้งสองกลุ่มก็รวมอยู่ด้วยกัน ที่หมู่เกาะสุรินทร์ใต้

“คลื่นกินคนทำลายทุกอย่าง บ้านเรือนมอแกนทั้งสองกลุ่มพังหายไปหมด กลับมาที่เกาะ...ก็มารวมกันอยู่ในพื้นที่อุทยาน”

บ้านพักมอแกนที่หมู่เกาะสุรินทร์ ไม่ได้อยู่บนเรือแบบเก่าเหมือนชาวมอแกนดั้งเดิม แต่มาอยู่ในบ้านที่อุทยานสร้างขึ้นใหม่ห่างจากฝั่งไปอีกหน่อย

ชาวมอแกนกับบ้านหลังใหม่ จึงมีวิถีชีวิตห่างทะเลมากขึ้นไปอีก

สาละมะ บอกว่า “เดิม...แม้ว่าพวกเรา จะไม่ได้ใช้ชีวิตบนเรือแต่ ก็ยังมีบ้านอยู่ติดทะเล แต่ตอนนี้ต้องอยู่ห่างทะเล แม้ไม่ไกลมากแต่ก็ทำให้ชีวิตเปลี่ยนไปเยอะ”

ความเปลี่ยนที่สำคัญสำหรับสาละมะ อยู่ที่ระยะทางระหว่างทะเลกับบ้าน พอบ้านอยู่ไกลทะเล จะไปเล่นน้ำนานๆ ก็ลำบาก

“บ้านสร้างในน้ำ อ่าบนน้ำ...แซ่ซ่าสบายกว่า เด็กๆ อยู่ใกล้น้ำจะได้หัวว่ายน้ำ...โตขึ้นมาจะได้เป็นชาวมอแกนที่คุ้นเคยกับน้ำ...”

ถามถึงความต้องการที่แท้จริง ชาวมอแกนต้องการอยู่บนเรือหรือบนบก

“ถ้าเป็นไปได้อยากอยู่บนเรือมากกว่า” สาละมะตอบ

แต่กระนั้น สาละมะยอมรับ ความหวังจะมีเรือชาโลน เรืออาศัยของชาวมอแกนดั้งเดิม... คงเป็นไปไม่ได้อีกแล้ว เพราะเมื่อไม่ถึง 5 ปีมาแล้ว...หัวหน้าอุทยานสั่งห้ามไม่ให้ชาวมอแกนตัดต้นไม้ไปทำเรือ...หรือสร้างบ้าน กล่าวว่าพวกมอแกนจะตัดต้นไม้จนหมดป่า

เมื่อก่อนชาวมอแกนอาศัยอยู่ในเรือชาโลนจอดริมอ่าวกว่า 10 ลำ เวลาผ่านไปเรื่อย ๆ เรือก็เริ่มผุพัง พอตัดไม้ซ่อมแซม...สร้างเรือใหม่ไม่ได้เรือเก่าๆ ก็พังเสียหายไปหมด

นอกจากนี้ยังมีความเปลี่ยนแปลงของชาวมอแกนที่เห็นได้ชัดเจนจากภายนอก เริ่มจากเสื้อผ้า การแต่งกาย สมัยนี้ผู้หญิงมอแกนไม่เปลือยอกกันแล้ว...นุ่งผ้าถุง ใส่เสื้อยืด ดูทีวี ฟังวิทยุ เหมือนคนทั่วไป พฤติกรรมการกินที่กลายเป็นห่วง เพราะคนมอแกนเริ่มหันมาดื่มเหล้าขาว...เด็กเล็กๆ ก็กินน้ำคำอัดลม

ความเปลี่ยนแปลงต่อมา ที่ตั้งบ้านพักอาศัย แม้ว่าจะอยู่ห่างจากฝั่งออกไปกว่าเดิมนิดหน่อย แต่ลักษณะบ้านก็ยังเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม...ได้ดูสูง หลังคามุงแฝก

จำนวนประชากรชาวมอแกนมีอยู่ไม่มากนักแต่ ปัจจุบันอัตรารอดของเด็กเกิดใหม่เพิ่มขึ้นกว่าเดิมมาก

Tsunami : “ละมุน” ของมอแกน

“ละมุน” คืออะไร ลุงชาลามาะ ผู้นำชาวมอแกน แห่งเกาะสุรินทร์ จ.พังงา อธิบายว่า

“...ไค้คลื่นใหญ่ที่มันพัดทำลายหมู่บ้าน พวกมอแกนเรียกกันว่า “ละมุน” เป็นคลื่นใหญ่ที่เกิดแบบแปลกประหลาด เวลาเด็กๆ จะลงเล่นน้ำผู้ใหญ่ผู้ชายแก่วัยมอแกนจะเตือนตลอดว่าให้ระวังละมุน พอเห็นน้ำขึ้น-ลง ผิดสังเกตก็รีบวิ่งขึ้นที่สูงทันที...”

แต่ว่าการเกิด “ละมุน” ตามความเชื่อของชาวมอแกนนั้น ลุงชาลามาะ แก่อธิบายได้ว่า “ละมุน” ไม่ใช่เกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ แต่เกิดจากการกระทำของ “พญาน้ำ” ๗!

“พวกมอแกนเราเชื่อว่าในน้ำมีพญาน้ำ ส่วนในป่าก็มีพญาป่าอาศัยอยู่ ถ้ามอแกนไปทำอะไรผิดก็จะถูกลงโทษอย่างละมุนนี่เป็นการลงโทษของพญาน้ำ”

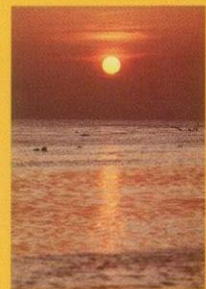
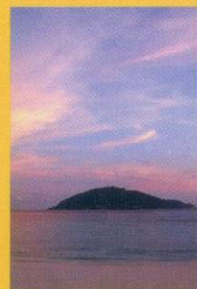
เรื่องการถูกพญาน้ำลงโทษนี้ ลุงชาลามาะ แก่ตั้งข้อสันนิษฐานน่าจะเกิดจากการที่มีคนไปทำ “หล่อโบง” มากเกินไป โดยไม่ได้มีการเซ่นไหว้

“หล่อโบง ของชาวมอแกนจริงๆ ปกติจะทำปีละไม่เกิน 4 ต้นและไปปักไว้ตามที่ต่างๆ แต่หลังๆ มาเขาทำหล่อโบงกันเยอะเกินและไม่มีการเซ่นไหว้ นี่ก็เลยเป็นสิ่งที่ทำให้มอแกนถูกทำลาย เพราะว่ามันผิดไปจากธรรมชาติของมอแกน พญาน้ำจะเข้ามากวาดล้างสิ่งไม่ดีให้หมดไป” ลุงชาลามาะตั้งข้อสังเกต ถึงเรื่องนี้จะพิสูจน์ไม่ได้ แต่ก็ห้ามความคิดแถมไม่ได้เหมือนกัน

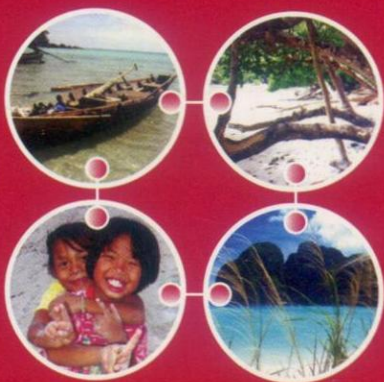

สำหรับเหตุการณ์คลื่นยักษ์พัดถล่ม ชาวมอแกนที่เกาะสุรินทร์เกือบทั้งหมดสิ้นเนื้อประดาตัว เพราะ “ละมุน” นั้นพัดพาหมู่บ้านเรือและ ข้าวของเครื่องใช้ของพวกเขา หายวับไปในทะเล แต่ว่าพวกมอแกนก็เอาตัวรอดปลอดภัยกันทุกคน ทั้งนี้ก็เพราะพวกเขารู้เรื่องลางบอกเหตุล่วงหน้า และมอแกนก็ระวังฝังใจกับ “ละมุน” มาโดยตลอด นอกจากนี้ มอแกนยังเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญเรื่องทะเลมากๆ เมื่อเห็นสายน้ำผิดปกติพวกเขาก็รีบผ่นขึ้นที่สูงทันที

Tsunami - สึนามิ (ตามราชบัณฑิตยสถาน) เป็นภาษาญี่ปุ่นเขียน

ด้วยอักษรสองตัว คือ tsu ที่แปลว่า ท่าเรือ และ nami ที่แปลว่าคลื่น. Tsunami เป็นชุดของคลื่นใต้น้ำยักษ์ที่มีความยาวคลื่นหรือระยะระหว่างสันคลื่นยาวมากและใช้เวลานานในการเกิดคลื่น ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้การกระบวนอย่างรุนแรงทำให้เกิดการแทนที่น้ำในแนวตั้งอย่างรุนแรง ทำให้มวลของน้ำเคลื่อนที่ด้วยความเร็วสูง เกิดเป็นคลื่นสึนามิ ที่มีพลังงานมหาศาลและมีความเร็วสูงมาก ปรากฏการณ์ธรรมชาติบางอย่าง ได้แก่ ภูเขาไฟระเบิดในทะเลแผ่นดินไหวหรือแผ่นดินถล่มในทะเล และลูกกาบาด หรือดาวหางที่ตกลงในทะเลจะทำให้เกิดปรากฏการณ์แทนที่น้ำในลักษณะดังกล่าว ในระหว่างที่สึนามิเคลื่อนที่อยู่ในมหาสมุทร จะมีลักษณะเป็นคลื่นใต้น้ำ ที่เห็นเป็นเพียงระลอกสูงราว 30 เซนติเมตร ถึง 1 เมตรเท่านั้น แต่เมื่อสึนามิเคลื่อนที่เข้าหาฝั่ง สูบน้ำขึ้น ความเร็วจะลดลง ในขณะที่ความสูงของคลื่นกลับยี่สิบขึ้น

มอแกน

MOKEN

ยิบช๊ะเลแห่งอันตามัน

มอแกนมา จากไหน ฉันไม่รู้
 ชีวิตอยู่ กับทะเล มานานแล้ว
 ได้เดินทาง ระหว่างเกาะ ทิวทัศน์แดน
 ทะเลดี อากาศดี ของพวกเรา

มอแกน จากไหน มีอะไร จ้าง ดัน อ้า
 ออม ตะ อ้อแกน เมะ กาน ตะ อ้อแกน ละโก เล็งว
 ออม ตะ ก่ามาง นล่ำกา มอลาว ตำพุง
 ตะเอา ดัม เมะ มอแกน

